

Хүний санах ой

- Бид өдөр бүр өглөөнөөс орой хүртэл олон янзын юмтай учирдаг
- эдгээр нь санах ойд хадгалагддаг.
- Хүний санах ой хэрхэн ажилладаг?
- Үзсэн харснаа хэрхэн эргэн санадаг?
- Яагаад зарим хүмүүс бусдаас амархан санадаг?
- Мартвал юу болох ...

- Санах ойн бүтэц, хэмжээ
- Хүн 3 төрлийн санах ойтой:
  - Мэдрэх ой (Sensory memories)
  - Ажлын ой (Short term memory)
  - Холын ой (Long term memory)

Хоорондын холбоо

Мэдрэх ой

- Нүд, чих, арьс зэрэг мэдрэмжээрээ мэдээллийг хүлээн авч харгалзан
    - харааны ой, //хараагаар
    - сонсголын ой, //чихээрээ
    - хүрэх мэдрэмжийн ой //арьсаараа
- хадгална.
- Хэрэв шинэ мэдээлэл орж ирвэл хуучнаа арилгаж шинийг хадгалагдана.

- Харааны ой: нүднийхээ урдуур хуруугаа гүйлгэх үед нэг агшинд нэгээс олон хуруу харна
- Харааны ойд ойролцоогоор 0.5 сек хадгалагдана.
- Хадгалах арга — нүдээ аних

- Сонсголын ой: Таныг юм уншиж байхад хажуу ойрын мэдээллээ сонсдог, хадгалдаг гэвч шинээр шинэчлэгддэг
- Таныг анхаарлаа төвлөрүүлсэн үед хэн нэгэн юм асуухад та асуултыг ойлгодог уу? Та асуултыг дахин асуудаг.
- Өөрөөр хэлбэл юу асуусанг зөвхөн ажлаа орхисон үед ойлгодог. Тэгэхлээр сонсголын санах ой байгааг илэрхийлж байна.

- Хүлээн авсан мэдээллээ анхаарсанаар мэдээлэл нь мэдрэх ойгоос ойрын ой руу хадгалагдана.
- Анхаарахгүй бол ойрын ойд хадгалагдахгүй.
- Мэдрэх ой хуучин мэдээллээ арилгаж шинэ мэдээллийг хадгална.

Ойрын ой

- Ойрын ой мэдээллийг дахин хэрэглэх зорилгоор түр хадгалах ой юм
- Жишээ: санаандаа 35×6 бодохдоо
  - эхлээд 5×6 бодоод үржвэр 3 ба 0 санадаг
  - дараа нь 3×6 үржээд санасан 3-г эргэн санадаг
- Эдгээр бүх завсрын үр дүнгүүд болох 3,0, 18 тоонууд ойрын ойд хадгалагдана.

Ойгоос унших хугацаа, ойд хадгалагдах хугацаа, ойн багтаамж

- Ойрын ойд хандах хамгийн хурдан хугацаа ~70 мс
- Хамгийн хурдан арилах хугацаа 200 мс (Хадгалагдах хугацаа ~10 сек)
- Багтаамж 5-9 мэдээлэл
- Ойрын ойд хэр удаан хадгалах нь мэдээлэл хэрхэн илэрхийлэгдсэнээс хамаарна

- Мэдээлэл ойрын ойд хадгалагдах хугацаа
  - Мэдээлэл хэр харагдсан
  - Танил эсэхээс хамаарна
- Жишээ

Hard: M W B C R A L O A B I M B F I

Easier: MWB CRA LOA BIM BFI

Easiest: BMW RCA AOL IBM FBI

- Ойрын ойн хэмжээ хязгаарлагдмал
- Хоёр аргаар санах ойн хэмжээг хэмждэг
- Эхнийх нь дарааллаар нь эргэж санасан дарааллын уртаар хэмждэг
- Энэ аргаар хүн дундажаар 7 ± 2 тоо санадаг.
- Үүнийг Miller тогтоосон
- Нөгөө нь дурын эрэмбээр санамсаргүйгээр эргэн санасан юмны тоогоор хэмждэг

Тоо

- та дараах тоон дарааллыг санах гэж оролд.

2 6 5 3 9 7 6 2 0 8

- Хэрэв 5-аас 8 тоог зєв санасан бол таны санамж хэвийн гэсэн үг.
- Ийм санах шаардлагатай олон тоо бий.
- Үүнд
  - гар утасны дугаар,
  - банкны картын дугаар,
  - нууц үг, регистр, үнэмлэхний дугаар гэх мэт.

- Одоо дараах дарааллыг цээжил.

071 242 6378

Олон оронтой тоог хүнд цээжлүүлээ гэвэл
бүлэглэж хэл, үгүй бол тоогоо унш

Залуу:

-Чи надад утасныхаа дугаарыг өгчих л
дөө, би цээжилчихье

Охин:

-За тэг тэг. Наян есөн сая долоон зуун
тавин гурван мянга найман зуун дөчин
гурав.

Done

Can you guess the moving KEY ... ??
Don't Cheat

191 Likes 389 Comments

- Тоон бүлэглэгдсэн учраас амархан санагдаж байна. Бүлэглэгдсэн буюу бүдүүвчилсэн мэдээлэл ойрын санамжийн хэмжээг ихсэгдэг. Харин нарийвчилсан мэдээлэл уг санамжийн хэмжээг багасгадаг.
- Хүний санах ойн хэмжээг 2.5 сая GB HD гэж тооцоолсон судалгаа байдаг

Жишээ

- 832751984221 цээжлэхэд төвөгтэй
- 83-275-1984-221 цээжлэхэд амархан

Зөвлөмж

Мэдээллийг хэрэглэгч цээжлэхэд төвөгтэй байдлаар
гаргая гэвэл бүлэглэхгүйгээр
Хэрэглэгчийг цээжлүүлэх бол бүлэглэн хэвлэх хэрэгтэй

Жишээ

МОНГОЛ УЛСАД ОРШИН СУУХ ҮНЭМЛЭХ CERTIFICATE OF ALIEN REGISTRATION	
Зөвшөөрлийн төрөл \ Status: Н	Card №: 000001
ОСЗ-ийн дугаар \ Registration №: JPN198805201	
Харьяалал \ Citizenship: JAPAN	
Овог нэр \ Name: SUZUKI KOTAYAMA	
Хүйс \ Sex: MALE	
Төрсөн огноо \ Date of birth: 1988/05/20	
Паспортын дугаар \ Passport №: 5102953	
Хаяг \ Address: Монгол улс, Улаанбаатар хот, Хан-уул дүүрэг, 1-р хороо, 19-р хороолол, 13/4 байр, 505 тоот	
Харьяа байгууллага \ Organization: АДРА МОНГОЛ Олон улсын байгууллага	
Issued: 2010/12/15	Expired: 2011/06/15
Гадаадын Иргэн, Харьяатын Асуудал Эрхлэх Газар Mongolian Immigration Agency	

МОНГОЛ	PERMIS DE CONDUIRE
	Овог: Ганболд Ganbold
	Нэр: ОЧБАЯР OCHBAVAR
	ЗЛГ-ын Мэргэжил хяналтын тасгийн дарга Б.ЖАРГАЛ
	Олгосон: 02/01/2006
	Цусны бүлэг: 0(1) Blood type
У 850704	
NO 2167	
B	

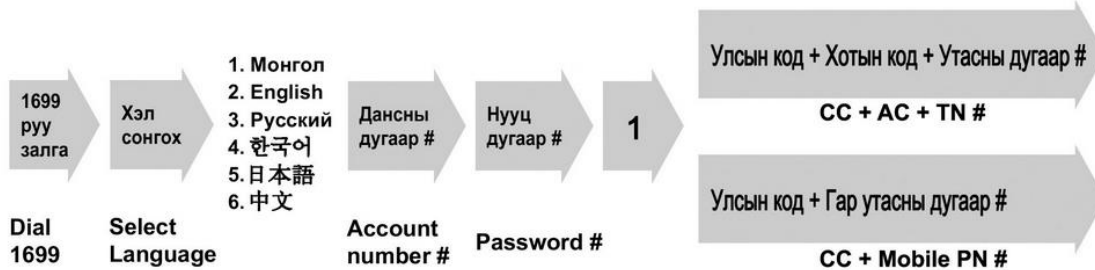

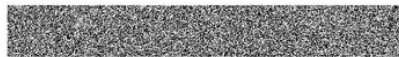

Цээжлүүлэх код богино бна. Үгүй гэвэл урт бна. Хичээлийн код, оюутны код

АШИГЛАХ ЗААВАР / DIALING INSTRUCTION

Дансны дугаар, нууц дугаар
Account number, password

Batch number

Serial number

ХААН БАНК

ОН/ҮҮ   САР/ММ   ӨДӨР/DD
2009   12   01

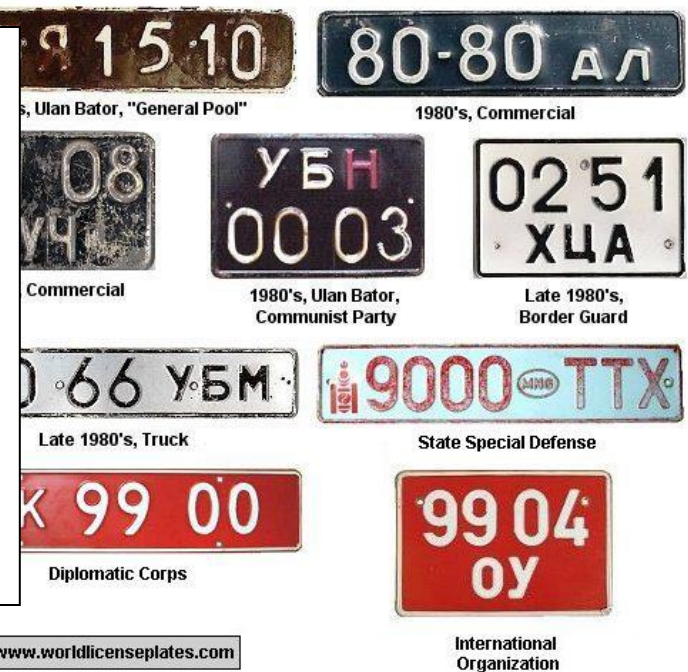
Хүлээн авагчийн нэр /beneficiary's name <i>МЦХ компани</i>	Хүлээн авагчийн банк /beneficiary's bank <i>Хаан банк</i>	Дансны № /Account No <i>5038017776</i>	☒ MNT ☐ USD ☐ Бусад.....
Дүн тоогоор /Amount <i>12,000.00</i>	Дүн үсгээр /Amount in words <i>Арван хоёр мянган тогроз</i>		
Мөнгө тушаагч /Payee <i>Баярын Бат</i>	Гүйлгээний утга/Transaction description <i>Баярын Бат 317533</i>	Гарын үсэг /Signature <i>Б.БАТ</i>	

Банкны тэмдэглэл/For Bank use only

Гүйлгээний хураамж ☐ бэлгээр/in cash ☐ данснаас/from account	Теллерийн гарын үсэг:	Тооцооны төвийн нэг-бө	Огноо:
---	-----------------------	------------------------	--------

Маягт Х-11

Батлав: 2004 он 9 сарын 27

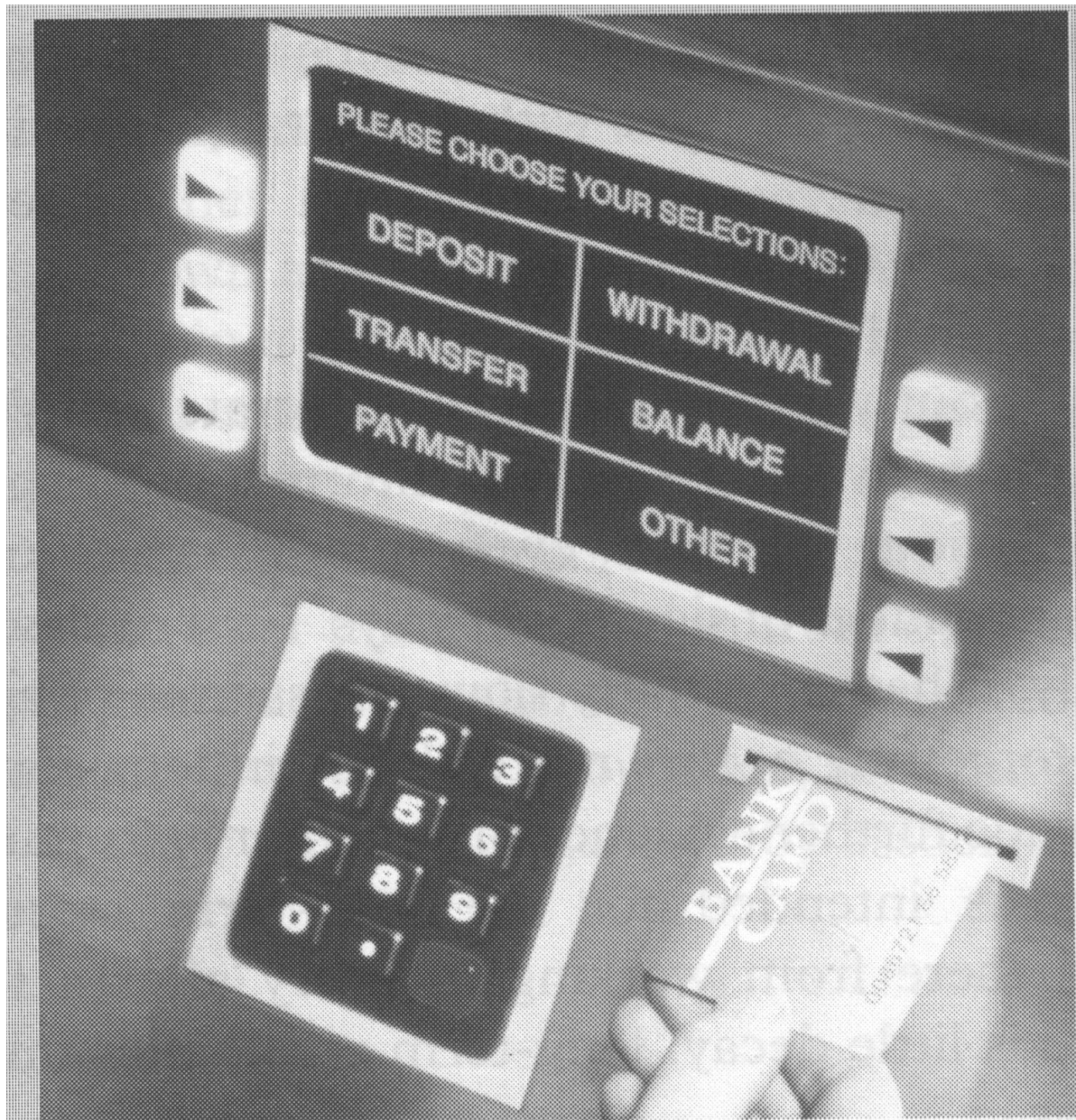
www.worldlicenseplates.com

International
Organization

Зохiomжийн жишээ

- картаар мөнгө олгодог анхны машин (АТМ) банкны картыг олгохоос өмнө мөнгийг олгодог байсан. Мөнгөө авсан ихэнх хэрэглэгч банкны картаа АТМ-д мартдаг. Өнөөгийн ихэнх АТМ эхлээд картыг олгодог болсон.

Зөвлөмж

Хариулт
өгдөг төрөл
бүрийн
автоматанд
эхлээд
хариултаа
дараа нь
хүссэн
зүйлийг өгөх
(кофе, тамхи,
scanner)

Текст

- Тооноос гадна □сгийн дарааллыг цээжлэхэд төвөгтэй. Тухайлбал
  - НЕС АТР АНУ РТН ЕТР ЕЕТ

Жишээ нь текстэн нууц үг

- Хэрэв эхний үгийн сүүлийн үсгээс эхлэн уншвал “the cat ran up the tree” цээжлэхэд хялбар болно. Ийм үсгийн дараалал программын сериал дугаар болон CD key-т голдуу тааралддаг.

Дүйваа санваа лайжүн ваа
Дэвшин шигваа гүнжий сан
Доржи нямбуу дүйваа еи
Дэнид жомдаан шадуу сол

Гэнэтийн аюул, ослоос хамгаална
“Сандуйн жүд” судрын хураангуй

АЛТАНГЭРЭЛ

Судрын хураангуй

Сэр-Од   дамбий   ачин
даяний, Дөн сүм жигдэн
жигдэн   лайдавий   Ансол
дугал шинжий дугал дан,
Бөлбий   дугнал   дугнал
шийвар шог

*Айл гэрийг амар амгалан,
элбэг хангалуун, жаргалтай
байлгах зорилгоор уншина.*

- Хүн минутанд 125-175 үг хэлэх чадвартай
- Хурдан морины уралдааны тайлбарлагч минутанд 175 үг хэлдэг
- Хүн минутанд 450 үг сонсох чадвартай
- Гэвч эдгээрээс 17-25% санадаг

Холын ой

- Хэрэв ойрын ой түр ой бол холын ой х^үний ^үндсэн н^өсц юм. Энд ^нэн, баталгаатай мэдээлэл урт хугацааны турш хадгалагдана. Холын ой ойрын ойгоос ялгаатай талууд нь:
  - Хэмжээний хувьд ил^{үү} бөгөөд хэмжигдэхгүй, хязгаарг^{үй}.
  - Харьцангуй удаан ханддаг. Ойролцоогоор секунтын 10-тай тэнц^{үү} хугацаа зарцуулна. (10th of a sec)
  - Энэ ойгоос мартагдах нь удаан

- Холын ойд ойрын ойгоос мэдээлэл хэдхэн секундын дараа шилждэг.
- холын санамжийг минут, цаг эсвэл өдрийн дараа дууддаг
- 100 сая юм хадгалах багтаамжтай

Кодлох, Хадгалах, Унших

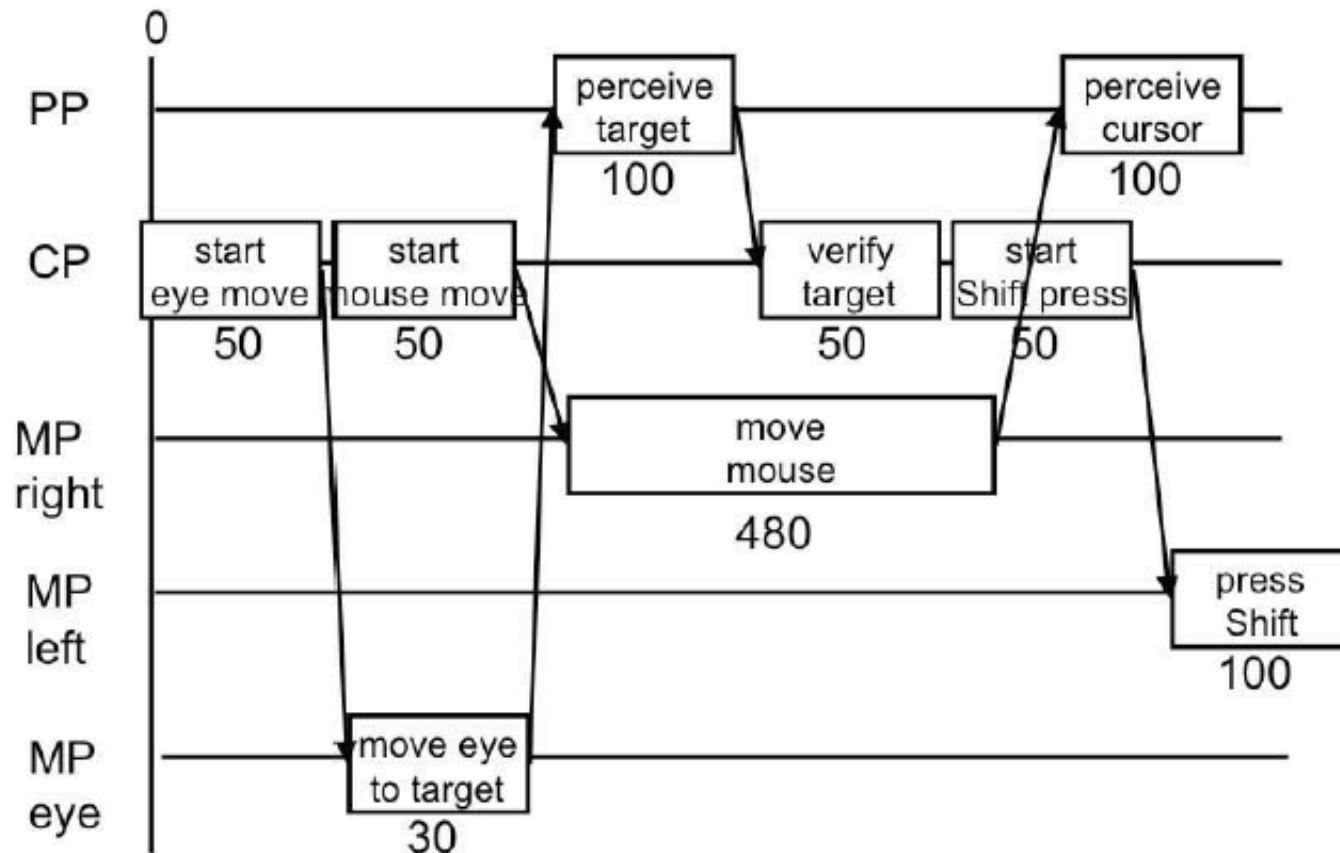
- Ой мэдээллийг хувиргах, хадгалах, хайх чадвартай
- Хувиргах-мэдээллийг ойд хадгалахын тулд бүтэцэнд оруулж хувиргах (encode)
- Хадгалах-дахин дуудах зорилгоор урт хугацаанд ойд хадгалах (store)
- Дуудах – ойгоос хайж сэргээн (recall)

Таних ба сэргэн санах

- Таних (recognition)- харагдах орчны тусламжтайгаар эргэн санах
- Эргэн санах (recall) – ямар нэг орчины тусламжгүйгээр эргэн санах
- Таних нь илүү хурдан ажиллагаатай
- Жишээ: хүнд менюг заах нь команд мөр заахаас илүү хурдан сурдаг (C++ vs Pascal)

MIT гаргасан график

Critical Path Determines Time

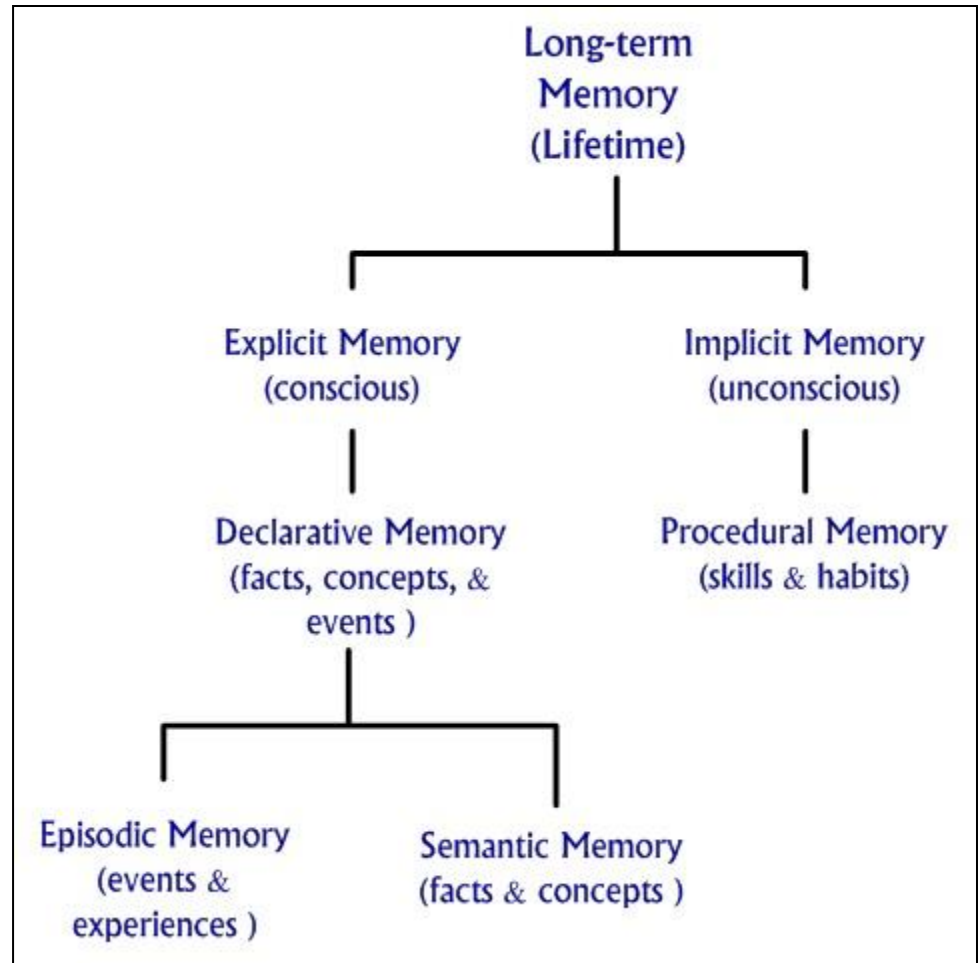
Холын ойн бүтэц

Холын 2 төрлийн санах ой бий.

1. Ухамсрын
2. Дадал чадварын

Эндээс семантик ойг үзнэ.

Энд бидний үзсэн харсан уншсан юмс хадгалагддаг
Юмс бүтэцлэгдэн хадгалагддаг

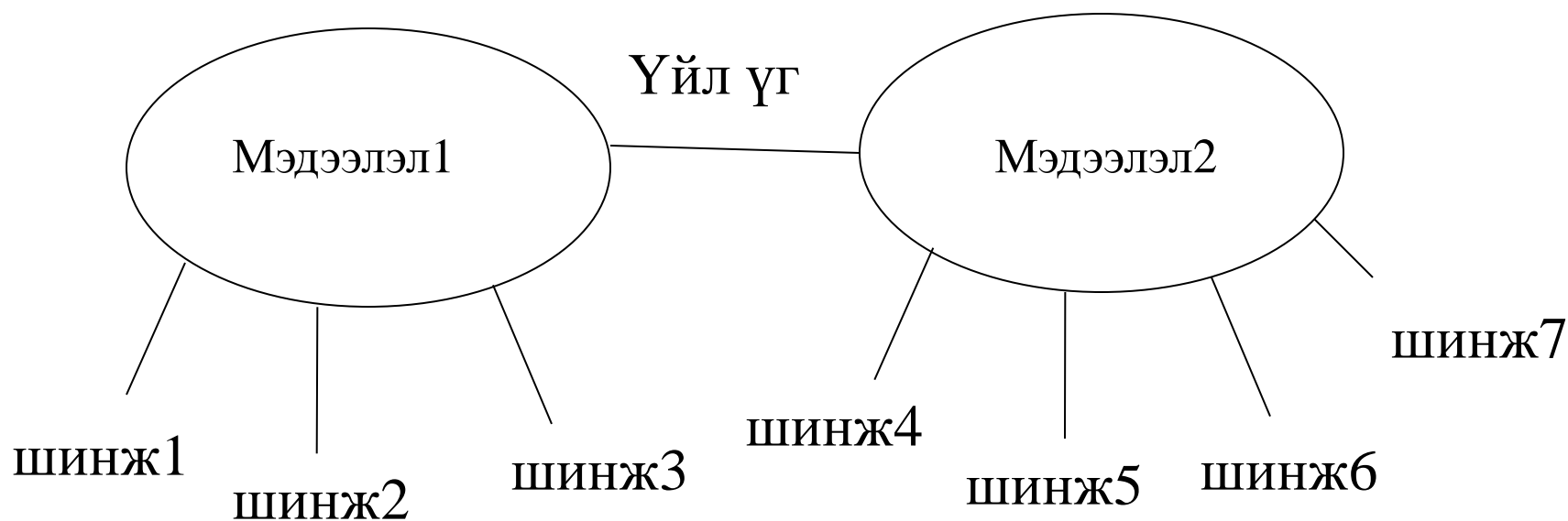
Семантик ой буюу сүлжээ

Бидний сурсан мэдлэг зүйлүүд санах ойд семантик сүлжээ байдлаар хадгалагдана (Collins ба Quillian)

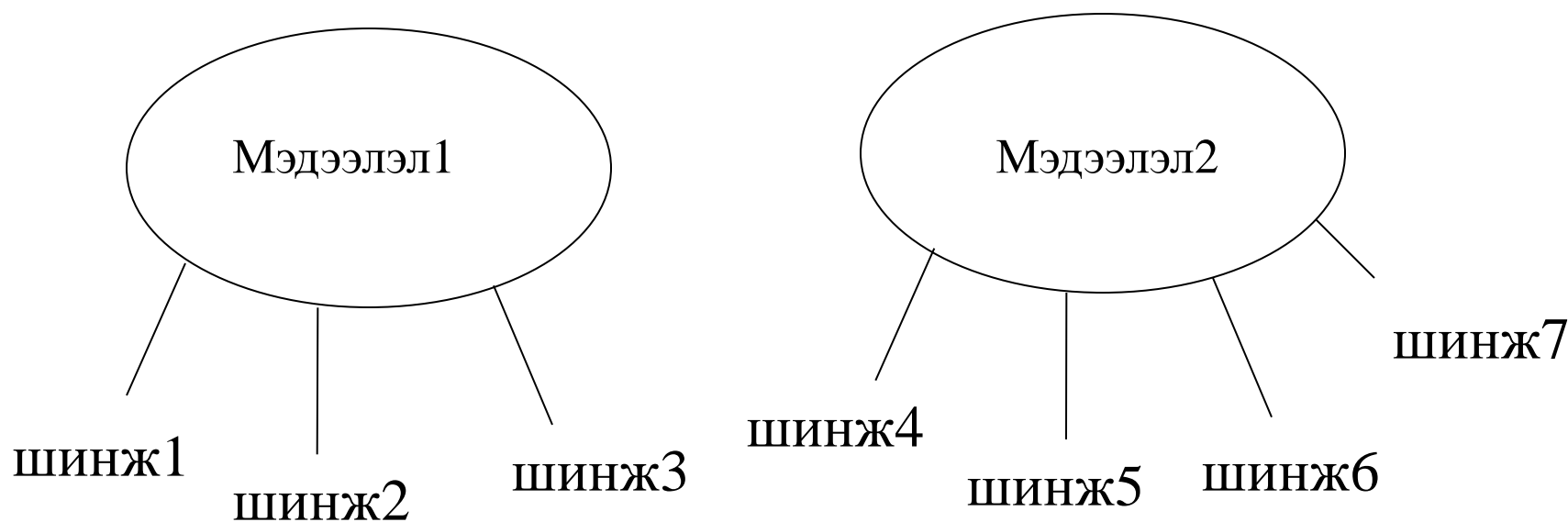
Семантик сүлжээг зурах

- Санах ойд буй мэдээллээ тойрогоор дүрсэл
- Түүнийгээ нэр үгээр нэрлэнэ
- Мэдээлэл нь хэд хэдэн шинжтэй
- Шинжийг шулуунаар дүрслэнэ
  - Шинж нь тэмдэг болон үйл гэсэн 2 шинжтэй
- Хоёр мэдээлэл үйлээр холбогдоно
  - Холбоос нь удамшил болон холбоо гэсэн 2 үйлтэй

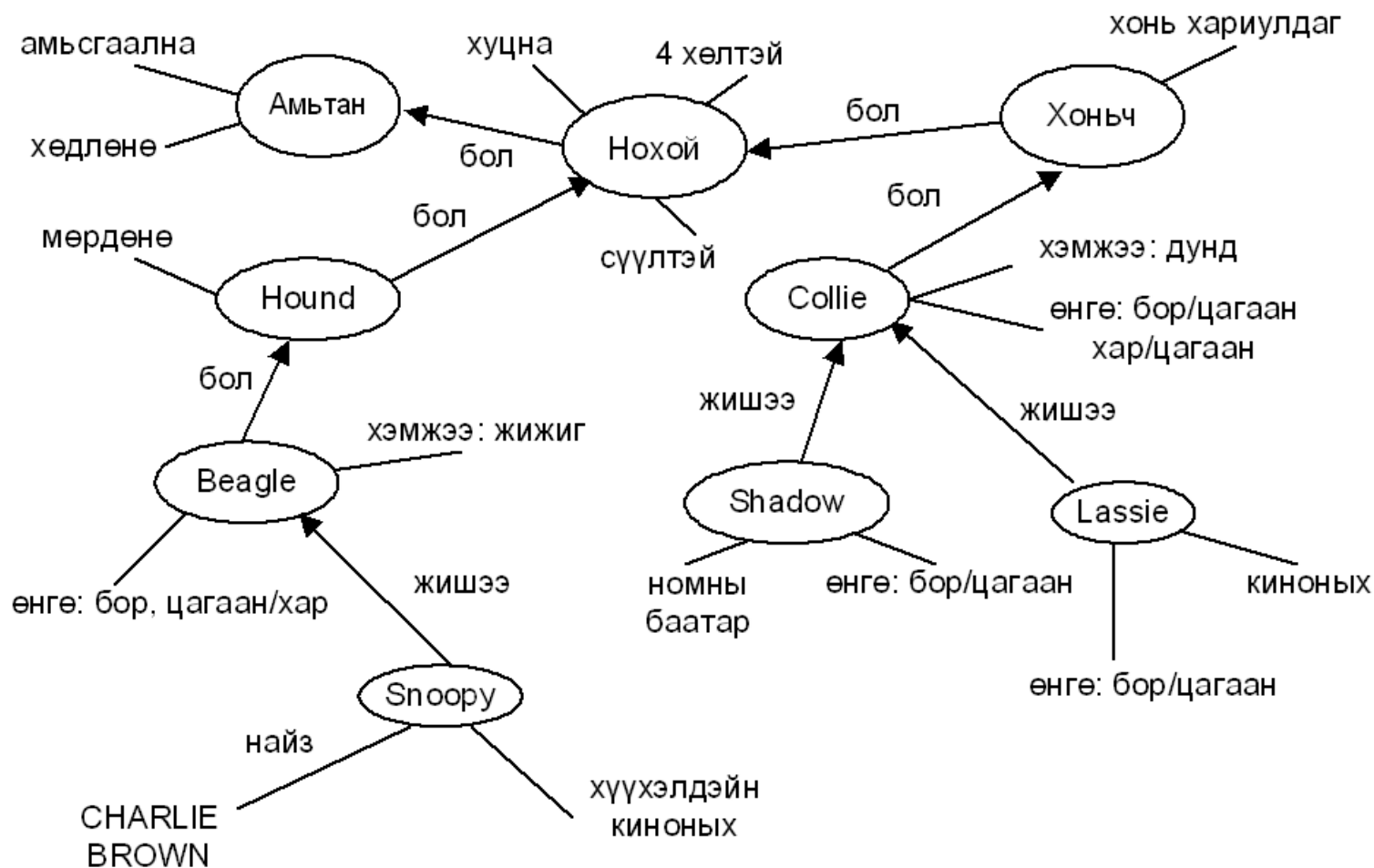
Үйлээр холбогдсон хоёр өөр МЭДЭЭЛЭЛ

Үйлээр холбогдоогүй хоёр өөр МЭДЭЭЛЭЛ

Хүний санах ой дахь нохойн үүлдрийн тухай семантик сүлжээ

Хүний санах ой дахь семантик сүлжээтэй адилаар аливаа программын семантик сүлжээг байгуулдаг

Өгүүлбэрээс семантик сүлжээ байгуул

- Зорчигч билет захив
- Кассчин билет бичив
- Зорчигч кассчинд төлбөрөө төлөв
- Зорчигч кассчингаас билетээ авав
- Зорчигч онгоцонд суув
- Онгоц буудлаас нисэв
- Онгоц буудалд буув